

Niels Chr. Sidenius

Göran Therborn: "Klasser och ekonomiska system"

Göran Therborns bog, der er udkommet på forlaget Zenit, består af tre hovedafsnit, og indholdet i dem alle må siges at være meget relevant for arbejdet her på instituttet, idet det tredje "Om det marxistiska klassebegreppet" dog også kan benyttes i politisk arbejde uden for statskundskabs- og samfundsfagsstudierne.

Det første hovedafsnit "Ekonomiska system: vetenskap och ideologi" indeholder en redegørelse for den vestlige (borgerlige) økonomis grundlag og implikationer og en kritik af samme. Denne kritik rettes ikke blot mod den mere traditionelle borgerlige økonomi, "foretagerideologien" ("Hovedfejlen ved det liberal-økonomiske perspektiv er, at det tager det "menneskelige subjekt", dvs. individet i almindelighed, dets behov og dets valgsituation som udgangspunkt", s. 39), men angrebet herpå føles desto stærkere, fordi dette var hovedindholdet i I-dels økonomiundervisning for blot 2 år siden. Kritikken rettes også mod lidt mere raffinerede fremstillinger, nemlig direktørideologien og bureaukratideologien, dvs. ideologier præget af bl.a. Galbraith og Adler-Karlsson. Hovedanken mod disse er den samme som mod "foretagerideologien", at økonomien ikke analyseres som et system, et mønster af relationer, men betragtes fra en enkelt beslutningstagers synsvinkel (s. 103). Denne synsmåde udtrykkes altså bl.a. i disse ideologier, og det lykkes Therborn at vise at de er forkerte både teoretisk og empirisk. Dette afsnit, der således kan bruges i en kritik af størstedelen af økonomiundervisningen på universitetet, gør i sig selv bogen anbefalelsesværdig.

Det andet hovedafsnit - "Klasserna i det försvunna samhället" - er en lige så nødvendig som gennemtrængende kritik af et af de store dogmer i den borgerlige sociologi - stratifikationsbegrebet. Therborns kritik tager sit udgangs-

punkt i arbejder af især Davis, Moore og Tumin (alle kendte og respekterede i den vestlige sociologi), og viser ved en gennemgang heraf, at de er såvel teoretisk som empirisk ufuldstændige. Han påviser således at det er uklart, hvad der faktisk skal forstås ved stratifikation, hvad der skal forstås ved samfund og ved dettes overleven, - og da disse begreber er yderst væsentlige for stratifikationsteorierne er det klart, at når de er uklare, er teorierne det også. Endvidere vises det at Davis' og Moores teori bygger på et knaphedsbegreb, som en egenskab uden for det sociale liv, og altså ikke ser det som et relativt begreb, et socialt forhold (s.185), og endelig vises det at alle stratifikationsteorier kræver en bestemt menneskeopfattelse, hvorved stratifikation bliver et psykologisk fænomen, for hos Tumin at ende i biologisk reduktionisme (s. 210).

Disse stratifikationsteorier er bl.a. blevet brugt til studier af "udviklingslande", og det skal her blot kort konstateres at Therborns undersøgelse viser, at de historiske, politiske og økonomiske aspekter totalt mangler heri, og at dette ifølge Dahrendorf er karakteristisk for USA-sociologi (s. 260).

Tilbage at omtale er nu det sidste afsnit "Om det marxistiske klassebegrebet" og siderne 58-69, som behandler problemer i forbindelse med overgangen fra kapitalisme til socialisme. Disse afsnit kan selvfølgelig i lighed med de to der er behandlet ovenfor anvendes i arbejdet på instituttet (bl.a. i forbindelse med opgaveskrivning), men jeg tror dog de vil være til større gavn i et politisk arbejde uden for, fordi to af de afgørende skillelinier på den danske venstrefløj udgøres af henholdsvis klasseanalysen og opfattelsen af "de socialistiske lande".

Hvad angår det første understreges det, at Marx producerede en samfundsvidenskabelig teori (den historiske materialisme) hvori begrebet klasse og en teori om klasser indgår, hvorfor marxisme ikke blot er en synsmåde, et perspektiv på sociale fænomener! (s. 298). Og derefter følger en præcisering og systematisering af teoriens begreber og påstande -

behørigt belagt med citater fra Marx' økonomiske arbejder.

Jeg skal ikke gentage fremstillingen her, men blot opfordre til at den læses i forbindelse med Therborns analyse af de svenske klasser i Zenit nr. 28, s. 4-37.

De ti sider som jeg mente det var værd at omtale specielt indeholder for så vidt ikke noget nyt i forhold til den til svensk oversatte litteratur om emnet (fx. Gustafson "Socialkapitalismen"), men er dog en fremstilling af visse dele af den aktuelle debat om overgangssamfundene og deres problemer (som de overvejende er formuleret af Bettelheim).

Noget af det afgørende nye i denne debat i forhold til mere traditionelle opfattelser af især Sovjetunionen er den vægt der lægges på overgangssamfundets politiske forhold, dvs. partiets og statens klassekarakter, - og det gøres ud fra den opfattelse, at det er afgørende for overgangssamfundets udviklingsretning og -tempo hvilken politik der er ledende.

Endvidere er det nyt at produktionsforholdene ikke primært defineres som juridisk ejendomsret eller faktisk kontrolforhold, men som en "økonomisk form", dvs. en relation mellem de direkte producenter og dem der lægger beslag på deres merarbejde. Afgørende er altså ikke hvem der ejer produktionsmidlerne, men hvorledes de ejes og faktisk disponeres (s. 65).

Og endelig i forbindelse hermed etableres en skelnen mellem på den ene side socialistiske produktionsforhold og på den anden side dels enkelte nationaliseringer, dels socialistiske juridiske ejendomsforhold (s. 69).

Herudfra opstår helt nye problemstillinger og behovet for analyser af især Sovjetunionen og Kina forstærkes, et behov som i øjeblikket ikke kan tilfredsstilles her på instituttet!